

Ελληνική Δημοκρατία
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό
Ίδρυμα Ηπείρου

Κοινωνιολογία της Υγείας

Ενότητα 9 : Κοινωνιολογία του Σώματος-Μέρος Β΄

Μαίρη Γκούβα

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ανοιχτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο ΤΕΙ Ηπείρου

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ανοιχτά μαθήματα
open courses

Τμήμα Νοσηλευτικής

Κοινωνιολογία της Υγείας

Ενότητα 9: Κοινωνιολογία του Σώματος-Μέρος Β΄

Μαίρη Γκούβα

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Ιωάννινα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.
- Το έργο «**Ανοιχτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο ΤΕΙ Ηπείρου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σκοποί ενότητας

- Εξοικείωση με τις πρόσφατες θεωρητικές προσεγγίσεις της Κοινωνιολογίας του Σώματος (Shilling, Turner).
- Πρώτη επαφή με το έργο των Foucault, Elias και Bourdieu (οι θεωρητικοί που επηρέασαν τις θεωρίες του Shilling και του Turner).

Περιεχόμενα ενότητας

- Πρόσφατες θεωρητικές προσεγγίσεις.
 - Η θεωρία του Shilling.
 - Η θεωρία του Turner.
 - Η θεωρία του Foucault.
 - Η θεωρία του Elias.
 - Η θεωρία του Bourdieu.

Κοινωνιολογία του Σώματος-Μέρος B'

Πρόσφατες θεωρητικές προσεγγίσεις

1/1

- Η νατουραλιστική προσέγγιση εστιάζει στη βιολογική βάση του σώματος, η κοινωνική μορφοποίηση στην κοινωνία και η φαινομενολογία στην προθετικότητα του δράντος υποκειμένου.
 - Πρόσφατες θεωρητικές προσεγγίσεις (Shilling, Turner):
 - Θέλησαν να συνθέσουν τις 3 παλαιότερες.
 - Επηρέαστηκαν από το έργο του Foucault, του Elias και του Bourdieu.

Η θεωρία του Shilling 1/6

- Ο Shilling αντιλαμβάνεται το σώμα ως ένα ημιτελές, βιολογικό και κοινωνικό φαινόμενο, που μετασχηματίζεται μέσα σε μεταβαλλόμενα όρια, ως αποτέλεσμα της συμμετοχής του στην κοινωνία.
 - Π.χ. Το στυλ ομιλίας, βαδίσματος, χειρονομιών επηρεάζεται από τον τρόπο που μεγαλώνουμε.

Η θεωρία του Shilling 2/6

- Ο Shilling επηρεάστηκε από τον Bourdieu:
 - Τα σώματα χρησιμοποιούνται ως διακριτά χαρακτηριστικά και ο εαυτός και η ταυτότητα συνδέονται με το σώμα.

Η θεωρία του Shilling 3/6

- Επίσης, επηρεάστηκε από τον Elias:
 - Κατέγραψε τον τρόπο διαφοροποίησης των σωματικών δραστηριοτήτων και των φυσικών λειτουργιών στη διάρκεια του χρόνου σύμφωνα με τις κοινωνικές επιταγές.

Η θεωρία του Shilling 4/6

- Κεντρική θέση στη θεωρία του Shilling κατέχει η έννοια του σώματος ως **πρόταγμα** (body as a project).
 - Το σώμα νοείται ως μια οντότητα που βρίσκεται μονίμως σε μια κατάσταση ανολοκλήρωσης, στη διαδικασία του γίνεσθαι.
 - Π.χ. Ο πιο κοινός τύπος σωματικού προτάγματος είναι η δημιουργία και διατήρηση ενός υγιούς και αρμονικού σώματος.

Η θεωρία του Shilling 5/6

- Η έννοια του σώματος ως πρόταγμα βασίζεται σε δύο θέσεις:
 - Α) Μπορούμε να παρέμβουμε και να τροποποιήσουμε το σώμα χρησιμοποιώντας τις τεχνολογικές γνώσεις και δυνατότητες.
 - Β) Αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των ανθρώπων που αντιλαμβάνονται το σώμα ως μια ανολοκλήρωτη οντότητα, που διαμορφώνεται εν μέρη από τον τρόπο ζωής.

Η θεωρία του Shilling 6/6

- Σε μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα, η επένδυση στο σώμα (επενεργώντας στο σχήμα, το μέγεθος και την εμφάνιση) προσφέρει έναν ασφαλή χώρο όπου το άτομο έχει τον **έλεγχο**.
- Έτσι ο θάνατος αποκτά διαφορετικό νόημα.
 - Δεδομένου ότι ο εαυτός συνδέεται με τον έλεγχο του σώματος, ο θάνατος αντιπροσωπεύει το τέλος αυτού του ελέγχου.

Η θεωρία του Turner 1/11

- Ο Turner προσπάθησε να συγκεράσει την άποψη ότι το σώμα είναι μια κοινωνική κατασκευή με την άποψη ότι η μελέτη της φύσης του σώματος έχει μεγάλη αξία.
 - Π.χ. Ο υποστηρικτής της κοινωνικής μορφοποίησης μελετά την κοινωνική αναπαράσταση του σώματος στα ιατρικά εγχειρίδια ενώ ο φαινομενολόγος μελετά την εμπειρία της χρόνιας ασθένειας.

Η θεωρία του Turner 2/11

- Διαφωνεί με τη δυϊστική άποψη που σχετίζεται με:
 - Το οντολογικό καθεστώς του σώματος (είναι πραγματικό ή όχι).
 - Το επιστημολογικό καθεστώς (η σχετική με αυτό γνώση μας είναι έγκυρη ή όχι).

Η θεωρία του Turner 3/11

- Ο Turner υιοθετεί τον όρο «Επιστημολογικός» και/ή «Μεθοδολογικός πραγματισμός»:
 - Το σώμα είναι συγχρόνως, κοινωνικά μορφοποιούμενο και οργανικά θεμελιωμένο.

Η θεωρία του Turner 4/11

- Υποστηρίζει την ταυτόχρονη θεώρηση του σώματος ως:
 - Διατυπωμένο μέσω του λόγου και έμψυχο.
 - Αντικειμενικό/οργανικό και υποκειμενικό/έμψυχο.
 - Κοινωνικά μορφοποιημένο και αντικειμενικά υπαρκτό.
 - Φυσική οντότητα και υπαρκτό.

Η θεωρία του Turner 5/11

- Η αντίδραση της κοινωνίας απέναντι στο φυσικό σώμα επιδρά πάνω στο βιωμένο σώμα και αντίστοιχα οι δραστηριότητες του δεύτερου επηρεάζουν το πρώτο.
- Αυτές οι έννοιες επιτρέπουν την κατανόηση του σώματος ως αντικειμένου και του σώματος όπως αυτό βιώνεται.

Η θεωρία του Turner 6/11

- Η ρύθμιση των σωμάτων:
 - Τα σώματα ελέγχονται στο πλαίσιο της κοινωνίας από τους νόμους, τη θρησκεία και την ιατρική επιστήμη.
 - Χαρακτηριστικοί τομείς ελέγχου είναι η γέννηση και ο θάνατος.
 - Η Εκκλησία έχει περιορίσει τον έλεγχο των σωμάτων ενώ το ιατρικό επάγγελμα συνεχώς τον αυξάνει.

Η θεωρία του Turner 7/11

- Η εκκοσμίκευση της κοινωνίας οδήγησε στην ιατροποίησης της.
- Η ιατρική δεν έχει πλέον μόνο κλινική αποστολή αλλά και ηθική αντικαθιστώντας το ρόλο της θρησκείας.
 - Π.χ. Στα προγράμματα πρόληψης του Aids, που απευθύνονται σε ανύπαντρες μητέρες, η ηθική αποστολή της ιατρικής συγκαλύπτεται και νομιμοποιείται υπό τις εντολές της επιστημονικής εξουσίας αντί της θρησκευτικής.

Η θεωρία του Turner 8/11

- Υπάρχουν δύο επίπεδα:
 - Το άτομο.
 - Ο πληθυσμός.
- Επομένως μιλάμε για:
 - Τα σώματα των ατόμων.
 - Τα σώματα των πληθυσμών.

Η θεωρία του Turner 9/11

- Βασικά καθήκοντα απαραίτητα για την κοινωνική ομαλότητα:
 - Α) Η αναπαραγωγή.
 - Η δημιουργία θεσμών που συγκρατούν πληθυσμούς ώστε να εξασφαλιστεί η ικανοποίηση φυσικών αναγκών όπως ο έλεγχος της σεξουαλικότητας.

Η θεωρία του Turner 10/11

- Β) Η ανάγκη για ρύθμιση των σωμάτων.
 - Η ιατρική επιτήρηση και ο έλεγχος του εγκλήματος.
- Γ) Η αναστολή.
 - Ο έλεγχος των επιθυμιών και των παθών για το συμφέρον της κοινωνικής οργάνωσης.
- Δ) Η αναπαράσταση του σώματος.
 - Η φυσική του παρουσίαση στον κόσμο.

Η θεωρία του Turner 11/11

- Είναι εμφανής η επιρροή που δέχτηκε ο Shilling από το Foucault (οριοθέτηση του φυσιολογικού, επιτήρηση).
 - Αυτές οι δύο έννοιες ερμηνεύουν τον τρόπο με τον οποίο τα σώματα παρακολουθούνται, αξιολογούνται και σωφρονίζονται από τους σύγχρονους θεσμούς.

Η θεωρία του Foucault 1/22

- Η αλλαγή των κοινωνιών από προ-νεοτερικές σε νεοτερικές είχε ως αποτέλεσμα την αλλαγή στους φορείς της εξουσίας:
 - Η ηγεμονική ισχύς (η ισχύς ενυπήρχε στο σώμα του ηγεμόνα).
 - Η πειθαρχική ισχύς (η ισχύς ενυπάρχει στα σώματα του ευρύτερου πληθυσμού).

Η θεωρία του Foucault 2/22

- Πειθαρχική ισχύς =

Ο τρόπος με τον οποίο τα σώματα ρυθμίζονται, εκπαιδεύονται, διαφυλάσσονται και γίνονται αντιληπτά.

Είναι εμφανής σε κοινωνικούς θεσμούς (σχολεία, φυλακές, νοσοκομεία).

Η θεωρία του Foucault 3/22

- Η γνώση για τα σώματα παράγεται στο πλαίσιο αυτών των θεσμών.
 - Π.χ. Η παρατήρηση των σωμάτων στις φυλακές παρήγαγε την εγκληματολογία και η παρατήρηση των σωμάτων στα νοσοκομεία την ιατρική επιστήμη.
 - Ο Foucault ονομάζει αυτή τη διαδικασία εξουσία/γνώση.

Η θεωρία του Foucault 4/22

- Τα επίπεδα λειτουργίας της πειθαρχικής ισχύς:
 - Α) Τα σώματα των ατόμων εκπαιδεύονται και παρατηρούνται (η ανατομο-πολιτική του σώματος).
 - Β) Οι πληθυσμοί παρατηρούνται (οι ρυθμιστικοί έλεγχοι :η βιο-πολιτική του πληθυσμού).

Η θεωρία του Foucault 5/22

- Αιτία της μεταστροφής της ισχύος:
 - Η δημογραφική έκρηξη του 18^{ου} αιώνα που οδήγησε στην ανάγκη ρύθμισης του πληθυσμού.
 - Η σημασία της στατιστικής επιστήμης αυξήθηκε λόγω της χρήσης σταθμίσεων και εκτιμήσεων σχετικά με τον πληθυσμό.

Η θεωρία του Foucault 6/22

- Το σώμα (των ατόμων και του πληθυσμού) γίνεται ο φορέας νέων μεταβλητών.
 - Τα σώματα εξετάζονται μέσα σε θεσμικά πλαίσια (σχολεία, φυλακές, νοσοκομεία, κέντρα υγείας) και οι πληροφορίες που προκύπτουν, ακολούθως επεξεργάζονται.

Η θεωρία του Foucault 7/22

- Οι λεπτομέρειες του σώματος γίνονται αντικείμενο εξονυχιστικής εξέτασης.
- Η γνώση του σώματος συμβάλλει στην ανάπτυξη κοινωνικής πολιτικής με στόχο την αλλαγή του σώματος.
 - Π.χ. Τα μωρά ζυγίζονται συνεχώς, ορθό θεωρείται ένα συγκεκριμένο βάρος όταν η διατροφή των μωρών που παρεκκλίνουν από το βάρος αυτό πρέπει να ελέγχεται.

Η θεωρία του Foucault 8/22

- Η σχέση μεταξύ εξουσίας και γνώσης γίνεται περισσότερο κατανοητή μέσα από την ανάλυση των **βασικών εργαλείων της πειθαρχικής ισχύς**:
 - Ιεραρχική παρατήρηση.
 - Κανονικοποιούσα κρίση.
 - Εξέταση.

Η θεωρία του Foucault 9/22

- A) Η ιεραρχική παρατήρηση.
 - Τα μέρη όπου τα άτομα μπορούν να παρατηρηθούν (σχολεία, φυλακές).
 - Ο σχεδιασμός αυτών των κτιρίων είναι τέτοιος ώστε να διευκολύνεται η παρατήρηση.

Η θεωρία του Foucault 10/22

- Π.χ. Το Πανοπτικόν =Μια φυλακή σχεδιασμένη σε «πανοπτικό» σχήμα.
 - Το σχήμα της φυλακής επιτρέπει στους δεσμοφύλακες να έχουν οπτική επαφή με όλους τους κρατούμενους.

Η θεωρία του Foucault 11/22

- Η πηγή της ισχύος βρίσκεται στη δυνατότητα των δεσμοφυλάκων για πλήρη επιτήρηση.
 - Ως αποτέλεσμα οι κρατούμενοι να φρουρούν οι ίδιοι τον εαυτό τους προσέχοντας τη συμπεριφορά τους.
- Χρησιμεύει ως εργαστήριο ανθρώπων.
 - Συγκεντρώνει και ταξινομεί πληροφορίες για τους κρατουμένους.

Η θεωρία του Foucault 12/22

– Φανερώνει την πειθαρχική φύση της κοινωνίας.

- Μέσα από το συσχετισμό τεχνολογίας, εξουσίας και γνώσης συγκεντρώνονται πληροφορίες για άτομα και σώματα ενώ τα άτομα παρακινούνται να φρουρούν τη συμπεριφορά τους (η εξουσία εξασκείται συνεχώς και με το ελάχιστο κόστος).

Η θεωρία του Foucault 13/22

- Β) Η κανονικοποιούσα κρίση.
 - Οι πράξεις ή οι ιδιότητες κάθε ατόμου συγκρίνονται με τις πράξεις των άλλων.
 - Τα άτομα περνούν από μία διαδικασία στάθμισης και μέτρησης, που επιτρέπει τη δημιουργία ενός γνώμονα.
 - Δάσκαλοι, γιατροί, κοινωνικοί λειτουργοί, εργαζόμενοι στην προαγωγή υγείας αποτελούν της κριτές της κανονικότητας.

Η θεωρία του Foucault 14/22

- Γ) Η εξέταση.
 - Το άτομο μπορεί συγχρόνως να σταθμιστεί και να σωφρονιστεί (συνδυασμός των 2 προηγούμενων εργαλείων).

Η θεωρία του Foucault 15/22

- Π.χ. Η οδοντιατρική.
 - Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, στόχος της οδοντιατρικής ήταν η παρακολούθηση στομάτων και δοντιών.
 - Εντάχθηκε στα προγράμματα πρόληψης σε σχολεία, κλινικές υγείας και πρόνοιας, σπίτια (εκπαίδευση στο σωστό βούρτσισμα των δοντιών).
 - Μητέρες και παιδιά ενθαρρύνονταν να συμμετέχουν, τα στόματά τους εξετάζονταν και σημειώνονταν επιδημιολογικά δεδομένα, τα οποία παρείχαν το γνώμονα για τη στάθμιση κάθε ατόμου.

Η θεωρία του Foucault 16/22

- Από τη δεκαετία του '60 έχει αλλάξει η φύση της πειθαρχικής ισχύος:
 - Από το 18^ο αιώνα έως τις αρχές του 20^{ου} η εξουσία πάνω στο σώμα σε νοσοκομεία, στρατώνες, εργοστάσια και οικογένειες ήταν σθεναρή, βαρυσήμαντη, σχολαστική και διαρκής.

Η θεωρία του Foucault 17/22

- Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο πραγματοποιήθηκε μια «ιατρική επανάσταση».
 - Η ανατομική προσέγγιση στην ιατρική αντικαταστάθηκε από την κοινωνικο-οικολογική προσέγγιση.
 - Η ιατρική εξασκείται όχι σε υλικά-φυσικά σώματα αλλά σε σκεπτόμενα άτομα.
 - Καθώς η κοινωνιολογία άρχισε να αναγνωρίζει το σώμα, η ιατρική άρχισε να αναγνωρίζει την κοινωνική διάσταση.

Η θεωρία του Foucault 18/22

- Πανοπτικόν =το κατάλληλο μοντέλο της ιατρικής πρακτικής του 19^{ου} αιώνα.
- Θεραπευτήριο (Armstrong) =το κατάλληλο μοντέλο της ιατρικής πρακτικής του 20^{ου} αιώνα.

Η Θεωρία του Foucault 19/22

– Θεραπευτήριο:

- Ένα κτίριο όπου διανέμονταν φάρμακα και οι άρρωστοι της τοπικής κοινωνίας λάμβαναν φροντίδα.

Η θεωρία του Foucault 20/22

- Χαρακτηριστικά του Θεραπευτηρίου:
 - Ο περιφραγμένος χώρος του Πανοπτικού (σχολείο, νοσοκομείο, φυλακή) αντικαταστάθηκε από μια **ανοιχτή κοινωνική επικράτεια** μέσω της αντιπαράθεσης παρατήρησης και κοινότητας.

Η θεωρία του Foucault 21/22

- Η κλινική ματιά που διερευνούσε την εντοπισμένη παθολογία αντικαταστάθηκε από την **παρατήρηση των κοινωνικών σχέσεων και δικτύων** (τα συμπτώματα περνούσαν μέσω ενός κοινωνικού και όχι απλώς φυσικού χώρου).
 - Μεταστροφή της ανατομίας του σώματος από βιολογική σε πολιτική.

Η θεωρία του Foucault 22/22

- Τα σώματα τοποθετούνταν σε ένα **συνεχές** και όχι στη μια ή την άλλη πλευρά των δυαδικών διαχωριστικών γραμμών.
 - Π.χ. Υγιής-ασθενής, πνευματικά υγιής-φρενοβλαβής, νέος-ηλικιωμένος, φυσιολογικός-διαταραγμένος.

Η θεωρία του Elias 1/27

- Ασχολήθηκε με το κράτος, τους κρατικούς σχηματισμούς και τις συμπεριφορές/τρόπους των ατόμων.
- Πρότεινε μια «Σχηματιστική-απεικονιστική κοινωνιολογία»:

[Έμφαση στο επίπεδο των κοινωνικών σχηματισμών και όχι των κοινωνιών].

[Οι κοινωνίες είναι παράγωγα των αλληλεπιδράσεων των ατόμων].

Η θεωρία του Elias 2/27

- Μελέτησε τις αλλαγές που σχετίζονται με το σώμα ως προς:
 - [Τους τρόπους, την εθιμοτυπία, τους κώδικες συμπεριφοράς, τους τρόπους ένδυσης, τις συνήθειες ύπνου, τους τρόπους διατροφής, την αιδώ και την ευπρέπεια].

Η θεωρία του Elias 3/27

- Η διαδικασία **εκπολιτισμού** πραγματοποιήθηκε στο Μεσαίωνα στις αυλικές κοινότητες.
 - Ρευστή κοινωνική κινητικότητα.
 - Το μέλλον των ατόμων καθοριζόταν όχι μόνο από τα ανθρώπινα δικαιώματα (φεουδαρχικό σύστημα), αλλά από το βαθμό εύνοιας του ηγεμόνα.
- {Τα άτομα υιοθετούσαν την καλύτερη συμπεριφορά τους}.

Η θεωρία του Elias 4/27

- Οι κοινότητες των αυλικών ανέπτυξαν κώδικες/οδηγούς για:
 - Τη διαχείριση του σώματος.
 - Τους κατάλληλους τρόπους αφόδευσης.
 - Το πώς-πού και με ποιον να κοιμάται κάποιος.
 - Το πώς να φέρεται στο τραπέζι.

Η θεωρία του Elias 5/27

- Οι αλλαγές στη συμπεριφορά επηρέασαν τις κοινωνικές σχέσεις:
 - Οι παρορμήσεις προς τους άλλους εσωτερικεύονταν.
 - Αυξήθηκε ο αυτοέλεγχος πάνω στις συμπεριφορές που σχετίζονται με το σώμα (αυτοκαταναγκασμός).
 - Κυριάρχησε μια έντονη αίσθηση αιδούς και λεπτότητας.

Η θεωρία του Elias 6/27

- Βασικές διαδοχικές διαδικασίες της διεργασίας του εκπολιτισμού:
 - Κοινωνικοποίηση.
 - Εξορθολογισμός.
 - Εξατομίκευση.

Η θεωρία του Elias 7/27

- 1. Κοινωνικοποίηση:
 - Ο τρόπος με τον οποίο το άτομο ενθαρρύνεται να κρύβει τις φυσιολογικές του λειτουργίες.
 - Το σώμα καταλήγει να εκτιμάται με όρους περισσότερο κοινωνικούς παρά φυσικούς.
 - Πολλές φυσιολογικές λειτουργίες θεωρούνται προσβλητικές και κακόγουστες.
 - Π.χ. Το να ουρήσει κάποιος σε «ακατάλληλο» μέρος του σπιτιού.

Η θεωρία του Elias 8/27

- 2. Εξορθολογισμός:
 - Τα άτομα έχουν γίνει πιο ορθολογικά με μεγαλύτερη ικανότητα ελέγχου πάνω στα συναισθήματα.

Η θεωρία του Elias 9/27

- 3. Εξατομίκευση:
 - Το να βλέπει κάποιος το σώμα του ως περικλείον τον εαυτό του, ως ξεχωριστό από τους άλλους.
 - Πρέπει επομένως να διατηρεί μια κοινωνικά αποδεκτή απόσταση του ίδιου και των άλλων.

Η θεωρία του Elias 10/27

- Αυτές οι διαδικασίες οδήγησαν στο λεγόμενο **«εκπολιτισμένο σώμα»**:
 - Όσοι δουλεύουν με σώματα και παραβιάζουν αυτές τις συμβάσεις που έχουν καθιερωθεί στις δυτικές κοινωνίες μπορεί να αντιμετωπίζουν προβλήματα.
 - Π.χ. Το επάγγελμα του Νοσηλευτή.

Η θεωρία του Elias 11/27

- Οι ευαισθησίες που δημιουργήσε η διεργασία του εκπολιτισμού μπορεί να επηρεάσουν τη φροντίδα υγείας του σώματος.
 - Π.χ. Αμηχανία, ντροπή ή αηδία στην επαφή με αντικείμενα που ήρθαν σε επαφή με το στόμα ή τα χέρια κάποιου άλλου.

Η θεωρία του Elias 12/27

- Αυτό είναι εμφανές στη **νοσηλευτική φροντίδα**:
 - Η νοσηλεύτρια φροντίζει σώματα.
 - Παροχή βοήθειας στη βασική σωματική φροντίδα (ύπνος, φαγητό, περιποίηση της εμφάνισης, αφόδευση).

Η θεωρία του Elias 13/27

- Η νοσηλεύτρια επιμελείται άμεσα τις σωματικές λειτουργίες που στην «πολιτισμένη» κοινωνία θεωρούνται ταμπού.
 - Η νοσηλεύτρια εκτελεί δημοσίως αυτές τις δραστηριότητες που έχουν «εκπολιτιστεί» και για το λόγο αυτό «ιδιωτικοποιηθεί».

Η θεωρία του Elias 14/27

- Η νοσηλεύτρια διαπραγματεύεται με επιδεξιότητα τα **κοινωνικά όρια** και τον **προσωπικό χώρο του ασθενή**, ώστε αμφότεροι να αποφεύγουν αισθήματα ντροπής και αμηχανίας.

Η θεωρία του Elias 15/27

- Βασικοί κανόνες σύμφωνα με το Lawler:
 - Ο κανόνας της «συμμόρφωσης».
 - Ο κανόνας της «εξάρτησης».
 - Ο κανόνας της «σεμνότητας».
 - Ο κανόνας της «προστασίας».

Η θεωρία του Elias 16/27

- Οι δύο πρώτοι κανόνες τηρούνται ευκολότερα όταν ο ασθενής είναι σε καταστολή ή πολύ άρρωστος σε αντίθεση με το στάδιο της ανάρρωσης.
 - Αναμένεται ο ασθενής να «συμμορφώνεται» στις οδηγίες της νοσηλεύτριας γιατί «εξαρτάται» από εκείνη.

Η θεωρία του Elias 17/27

- Ο κανόνας της «σεμνότητας» παραβιάζεται συχνά.
 - Αναμένεται ο ασθενής να μην είναι ιδιαίτερα σεμνός και να μην ενοχλείται όταν εκτελούνται οι διαδικασίες σωματικής φροντίδας.

Η θεωρία του Elias 18/27

- Ο κανόνας της «προστασίας»:
 - Η αναγνώριση της πιθανότητας ενόχλησης και η εξασφάλιση του ιδιωτικού χώρου του ασθενή.

Η θεωρία του Elias 19/27

- Η εξασφάλιση της τήρησης των κανόνων επιτυγχάνεται με **συγκεκριμένες συνοδευτικές συνάψεις**, που «ορίζουν την κατάσταση»:
 - Το να φορά στολή.
 - Απαραίτητο προκειμένου οι πράξεις της να είναι επιτρεπτές.

Η θεωρία του Elias 20/27

- Το να φέρεται με τον αρμόζοντα τρόπο.
 - Η ανάγκη να είναι επαγγελματίας, κατηγορηματική και να έχει τον έλεγχο.
- Το να μη δίνει έμφαση σε ατυχή συμβάντα.
 - Π.χ. Αν ο ασθενής έκανε εμετό πάνω της ή στο κρεβάτι του.

Η θεωρία του Elias 21/27

- Το να ζητά από τους συγγενείς να αποχωρήσουν πριν ασχοληθεί με τη φροντίδα του σώματος του ασθενή.
 - Εξασφαλίζεται ο κανόνας της προστασίας.
- Το να διατηρεί την ιδιωτικότητα των συνομιλιών.
 - Ορισμένες σωματικές λειτουργίες συζητούνται ως προσωπικό ζήτημα μεταξύ νοσηλεύτριας-ασθενούς.

Η θεωρία του Elias 22/27

- Η πιο προβληματική περιοχή του σώματος για τη νοσηλεύτρια είναι τα **γεννητικά όργανα**:
 - Οι ανατομικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα αντικατοπτρίζουν την πατριαρχία και τα πολιτιστικά πρότυπα.
 - Οι κανόνες παραβιάζονται ή εύκολα στην περιοχή της σεξουαλικότητας, ιδιαίτερα από τους **άνδρες ασθενείς**.

Η θεωρία του Elias 23/27

- Οι περισσότερες νοσηλεύτριες είναι γυναίκες.
- Η αρρενωπότητα και η ισχύς των ανδρών πάνω στις γυναίκες ορίζονται πολύ συχνά μέσω του σώματος (στύση ενώ πλένονται).

Η θεωρία του Elias 24/27

- Η νοσηλευτική δραστηριότητα περιλαμβάνει ένα επίπεδο οικειότητας που συναντάται στις ερωτικές σχέσεις.
- Οι νοσηλεύτριες υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας όπως και σε οπουδήποτε αλλού.

Η θεωρία του Elias 25/27

- Ο τρόπος που παρουσιάζεται το σώμα στους άλλους αντικατοπτρίζει τις σχέσεις εξουσίας και τις κοινωνικές ανισότητες.
 - Ο τρόπος που εκπαιδεύονται και κοινωνικοποιούνται τα σώματα συμβάλλει στο σχήμα, το μέγεθος και τη στάση τους, τα οποία αναφέρονται ως δείκτες των κοινωνικών διαφορών.

Η θεωρία του Elias 26/27

- Οι βιολογικές διαφορές των δύο φύλων δεν είναι στην πραγματικότητα και τόσο μεγάλες.
 - Οι εθνομεθοδολογικές έρευνες ότι τα δύο φύλα πρέπει να εργάζονται συνεχώς πάνω στις μεταξύ τους διαφορές.
 - Ως αποτέλεσμα οι διαφορές αυτές τείνουν αν παρουσιάζονται ως φυσικές.

Η θεωρία του Elias 27/27

- Ο κοινωνικός ορισμός των ανδρών μεταφράζεται π.χ. σε πρόταξη μυών.
 - Έτσι η ισχύς και η ανωτερότητα των ανδρών καθίσταται «φυσική».
 - Επομένως, οι σωματικές διαστάσεις συμβάλλουν στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων.

Η θεωρία του Bourdieu 1/6

- Το σώμα μπορεί να επηρεάσει την κοινωνική τοποθέτηση.
- Τα σώματα διαφέρουν ως προς το λεγόμενο «σωματικό κεφάλαιο».

Η θεωρία του Bourdieu 2/6

- Ανέλυσε τις κοινωνικές ανισότητες με όρους κεφαλαίων:
 - Οικονομικό κεφάλαιο [χρήματα, πλούτος, φτώχεια].
 - Πολιτιστικό κεφάλαιο [παιδεία, γνώση των τεχνών και της υψηλής κουλτούρας].
 - Συμβολικό κεφάλαιο [παρουσίαση του εαυτού, τρόποι συμπεριφοράς].
 - Σωματικό κεφάλαιο [σχήμα του σώματος, τρόπος ομιλίας, τρόπος βαδίσματος, γλωσσικό ιδίωμα].

Η θεωρία του Bourdieu 3/6

- Π.χ. Τα σπορ και το σωματικό κεφάλαιο.
 - Η παραγωγή σωματικού κεφαλαίου (η διαμόρφωση του σώματος μέσω των σπορ, του φαγητού, των τρόπων συμπεριφοράς) ποικίλλει ανάλογα με την κοινωνική τάξη.

Η θεωρία του Bourdieu 4/6

➤ Εργατική τάξη:

- Πρακτικός προσανατολισμός απέναντι στο σώμα.
- {Λειτουργική άποψη για την ασθένεια και άρα το σώμα αντιμετωπίζεται ως μέσο για ένα σκοπό}.

➤ Μεσαία τάξη:

- Το σώμα ως αυτοσκοπός.
- Ασχολούνται με διάφορα σπορ όχι για να είναι σε «φόρμα» αλλά για την αξία της συμμετοχής.

Η θεωρία του Bourdieu 5/6

– Η παραγωγή σωματικού κεφαλαίου εξαρτάται από τις συνθήκες διαβίωσης:

- Οι γυναίκες είναι λιγότερο πιθανό να συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες

[λιγότερος ελεύθερος χρόνος, προτεραιότητα στη φροντίδα των σωμάτων των άλλων].

Η θεωρία του Bourdieu 6/6

- Η μετατροπή τους φυσικού κεφαλαίου από σωματικό σε κοινωνικό ή οικονομικό ή πολιτιστικό εξετάζεται με βάση την κοινωνική τάξη και το φύλο:

– Π.χ. Μέσο μετατροπής σωματικού κεφαλαίου σε οικονομικό για άνδρες εργατικής τάξης αποτελούν τα σπορ.

[Θα μπορούσαν να γίνουν ποδοσφαιριστές.

Ωστόσο, είναι επισφαλές λόγω του κινδύνου τραυματισμού].

Βιβλιογραφία

Nettleton, S. (1995). *Κοινωνιολογία της Υγείας και της Ασθένειας*. (Μετάφρ. Ανθή Βακάκη, 2002). Αθήνα: Τυπωθήτω-ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.

Σημείωμα Αναφοράς

Γκούβα, Μ. (2015). Κοινωνιολογία της Υγείας. ΤΕΙ Ηπείρου.

Διαθέσιμο από:

<http://eclass.teiep.gr/courses/NOSH104/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές [1] ή μεταγενέστερη. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, Διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.el>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ευαγγελία Ι. Κοσμά
Ιωάννινα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη Δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει) μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ